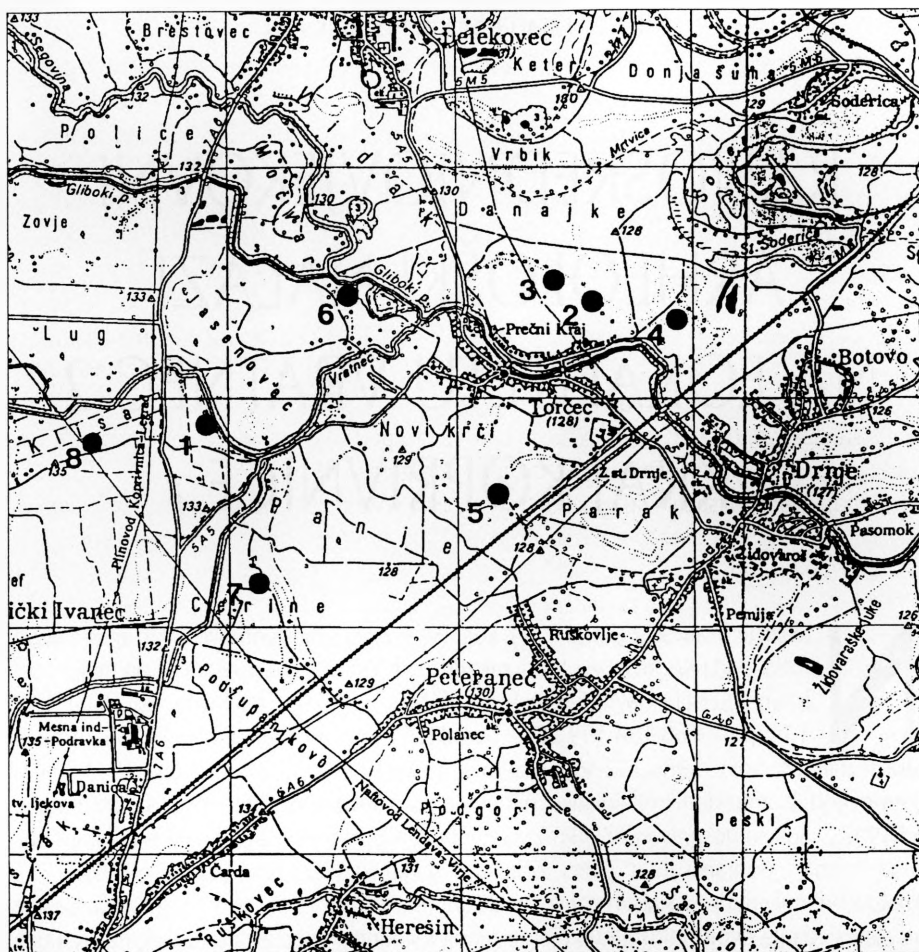

RANOSREDNJOVJEKOVNI ARHEOLOŠKI NALAZI NA LOKALITETU VRATNEC 2 KRAJ KOPRIVNICE

Nalazište Vratnec 2 (Karta 1, 1), kog. Peteranec, smješteno oko 2 km sjeverno od ruba grada Koprivnice i 1 km zapadno od Torčeca, dio je niza već od ranije poznatih (SEKELJ IVANČAN I ZVIJERAC 1997:65-69, Karta 1; REGISTAR 1997:167,168,187,199-201; lokaliteti br. 570-576,674-676,733-744;) i istraživanih (Marković 1986:152-160; Marković 1993/1994:113,114; Marković 1994:37-41) pretpovijesnih, antičkih i srednjovjekovnih arheoloških lokaliteta. Samo nalazište poznato je od 1992., kada su gosp. Ivan i Zlatko Zvijerac prikupili prve površinske nalaze prilikom obilaska terena i pohranili ih u Zbirci Zvijerac (Marković 1996:21; Marković 1997:34,35). Analiza prikupljenih površinskih nalaza, u dužini oko 300 m i širini oko 150 m, ukazivala je na zaposjedanje ovog položaja u vrijeme ranog i srednjeg eneolitika te u vrijeme srednjeg vijeka (Marković 1997:35). Nakon pregleda površinskih nalaza pohranjenih u Zbirci Zvijerac, krajem 1996. g., napravljen je izbor ulomaka rubova posuda i nekoliko fragmenata trbuha posuda koji su opredijeljeni kao srednjovjekovni (Tab. I, 1-14)¹.

Čitava površina lokaliteta nalazi se u vlasništvu Poljoprivrednog gospodarstva, koje je na već zasijanom dijelu zemljišta dozvolilo probna i zaštitna arheološka iskopavanja, omogućena uz gradsku i županijsku pomoć, te uz dozvolu Državne uprave Ministarstva kulture (Marković 1997a:17). Istraživanja je krajem listopada 1997. g. provodio Muzej grada Koprivnice pod vodstvom dr. Z. Markovića (Marković 1998:51-54), a s obzirom na površinske nalaze koji pripadaju srednjem vijeku, kao član ekipe sudjelovala je i nadgledala dio arheoloških iskopavanja i autorica ovog teksta iz Instituta za arheologiju².

U arheološkim iskopavanjem otvoreno je ukupno 155 m u četiri sonde. Sonde, postavljene prema površinskim nalazima maza i ugljena, bile su raspoređene na većim udaljenostima od tridesetak i više metara (Marković 1998:52). Duž čitavog terena pravilno su bili

Karta 1

Arheološko nalazište Vratnec 2 i lokaliteti na područje između Koprivnice i Đelekovca čiji površinski nalazi ukazuju na postojanje naselja u ranom srednjem vijeku: 1. Vratnec; 2. Prečno pole I; 3. Ledine; 4. Rudičevo; 5. Blaževo pole; 6. Međuniče; 7. Cerine III; Klisa (mjerilo 1:50 000, sekcija Koprivnica 4)

raspoređeni suvremeni pošljunčani drenažni kanali koji su bili vidljivi u otvorenim sondama, zbog kojih se ispremiješani pretpovijesni i srednjovjekovni materijal vjerojatno i pojavio na površini³.

Srednjovjekovni nalazi pretežito su bili grupirani u površinskim slojevima sonde 1 i 3 te duž čitave sonde 4. U sloju oranja sonde 1 (50 m²) pronalazili su se veoma usitnjeni ulomci keramike s ukrasom češljaste valovnice te sa snopovima horizontalnih linija srednjovjekovne fature, dok se ostaci objekta nisu mogli definirati. Za pretpostaviti je da su spomenuti nalazi, u površinskom humusnom sloju, dospjeli ovdje nakon prokopavanja

drenažnih kanala.

U sondi 3 (50 m²), ispod sloja oranja, na dubini oko 40 cm, uočen je obris kulturnog sloja tamnije, gotovo crne boje s ostacima gara (Tlocrt 1)⁴. Na sjeverozapadnom dijelu pretpostavljeni objekt, koji se protezao duž kvadranta C-E/16, presjekao je suvremeni šljunčani kanal, dok je u sjevernom dijelu objekt izlazio izvan ruba sonde. Kulturni sloj bio je mjestimično debljine od 15 do 20 cm, prošaran ostacima gara u svom istočnom dijelu. Podnica nije bila uočljiva, već se sloj miješao s ranoeneolitičkim objektom (Marković 1998:52).

Sonda 4 bila je orijentirana smjerom sjever jug, a otvorena je površina od 25 m². Ispod humusnog sloja, te djelomično pomiješane s njim, na dubini od 30 cm nalazile su se nakupine izrazito crne zemlje u istočnom i zapadnom dijelu sonde, s ulomcima keramike, komadima kućnog lijepa i gara. Kako se registrirani kulturni sloj nalazi vrlo plitko ispod površine zemlje, a čitava sonda je oštećena jarkom nastalim zaoravanjem plugom orijentiranim istok-zapad, ostati će nepoznanica da li su pretpostavljeni istočni i zapadni objekt bili povezani, premda su smješteni vrlo blizu jedan drugome (Tlocrt 2).

U istočnom objektu isticalo se izrazito crno ognjište (kvadrant D,E/3,4) visine oko 35 cm. U gornjem dijelu (sloju) ognjišta nalazila se veća nakupina zapečene zemlje (Sl. 3) te nekoliko manjih i jedan veći ulomak keramike srednjovjekovne fature rađen na sporotirajućem lončarskom kolu i vertikalno zaglačane unutarnje stijenke (Sl. 1 i 2). Na dubini od 35 do 40 cm pronađeni su, pomiješani s fragmentima keramike, i veći komadi šljake (zgure). U južnom profilu ognjišta u nivou zapečene zemlje uočeni su manji kružni tragovi, možda od poprečne drvene konstrukcije u nizu, te jasan negativ jednog kolca usmjerenog prema istoku i drugog, koji je vjerojatno stajao uspravno, promjera 8 do 10 cm (Sl. 4). Uz zapadni rub ognjišta prostirao se, prema sjeveru na jednu stranu i prema jugu na drugu stranu, žučkasto-sivo-crni trag zemlje u zdravici, širine oko 15 cm. Spomenuti trag na sjeveroistoku je završavao polukružno, a na kraju se nalazio jedan veći komad kamena i ulomak kućnog lijepa. Na južnom dijelu trag je uočljiv u dužini od oko 100 cm, nakon čega se postupno gubi.

Zapadni dio ostataka objekta širio se izvan zapadnog ruba sonde 4, tako daje dodano proširenje od 5 m² (ukupno 30 m²) kako bi se dobio čitav objekt, koji se prostirao duž kvadranta A1,A-C/2-4. Debljina tamnog, od paljevine gotovo crnog kulturnog sloja varirala je od 10 cm do 23 cm, a bila je ispunjena ulomcima jednostavnih rubova i dijelova trbuha posuda srednjovjekovne fature: U jugozapadnom dijelu objekta, u kvadrantu A1-A/2, na dubini od 30 do 35 cm nalazili su se dijelovi jedne gotovo cijele veće posude s blago raščlanjenim obodom, ukrašene naizmjenično postavljenim horizontalnim linijama i češljastim valovnicama (Sl. 5; T II,9). Objekt je prekrio ranoeneolitičku jamu čiji se svjetlosmeđi obris s nala.zima uočavao u sj verzapadnom dijelu sonde te u kvadrantu A/2³.

Nakon pregleda pronađenih i iskopanih materijalnih ostataka iz srednjovjekovnog razdoblja, napravljen je odabir karakterističnih primjeraka iz sonde 3 i 4 - zapadni objekt i istočni objekt, te je kataloški obrađen (Tab. II, 1-9; Sl. I, 2):

1. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, 22. listopada 1997.; Sonda S-3; kvadrant DE/2-4; dubina je 0,20-0,40 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela - 3,4 cm; širina sačuvanog dijela - 7,3 cm.

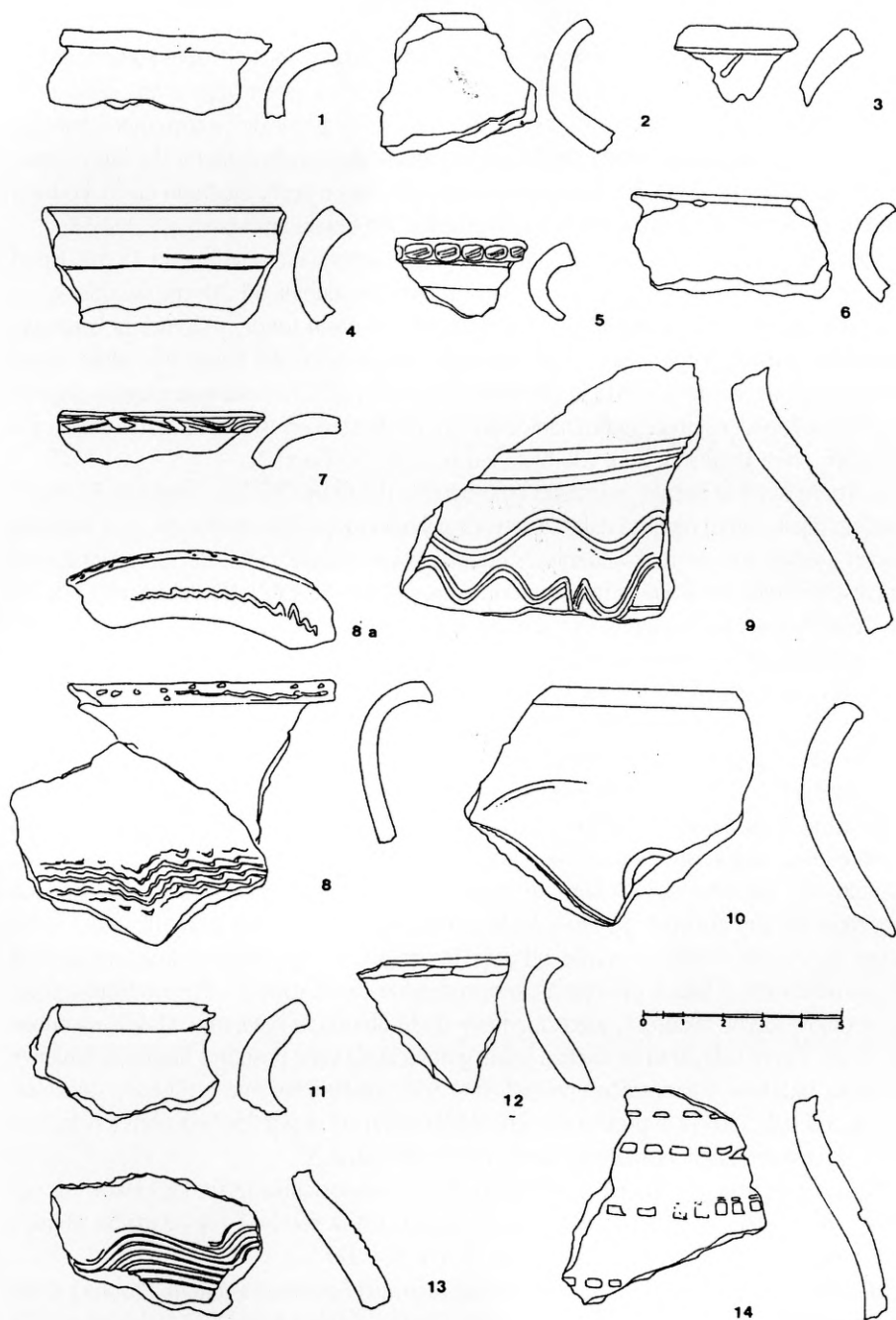

Tabla I

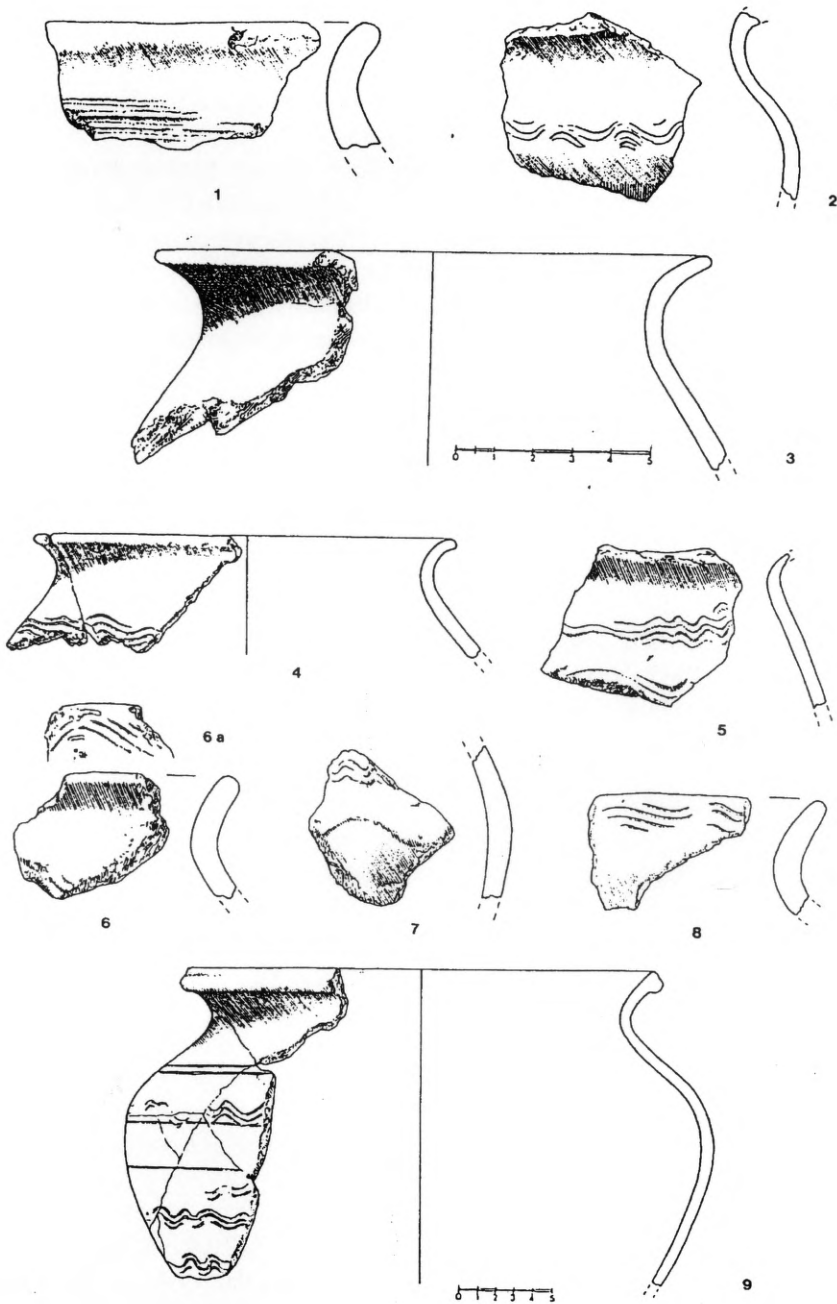

Tabla II

Boja: oker izvana, tamnosmeđa iznutra i sivocrna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenske. **Ukras:** na dijelu vrata i ramena posude nalazi se ukras nemarno nanešnih urezanih horizontalnih linija. **Obod:** blago izvijen prema van i prema gore zaobljen. Nalaz pohranjen MGKC (Tab. II, 1).

2. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim vratom i trbuhom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, 22. listopada 1997.; Sonda S-3; kvadrant DE/4-5; dubina - 0,20-0,40 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela - 5,1 cm; širina sačuvanog dijela - 5,4 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenske. **Ukras:** na ramenu posude nalazi se ukras pravilne trostruke češljaste valovnice. Nalaz pohranjen MGKC (Tab. II, 2).

3. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, listopad 1997.; Sonda S-4; kvadrant AB; dubina je 0,20-0,30 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela 5,9 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda - 14,8 cm; Ø vrata - 12,3 cm. **Boja:** ciglasta izvana i iznutra te sivo-crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenske. **Obod:** blago izvijen prema van i zaobljen prema gore u jednom dijelu. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 3).

4. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i ramenom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, 27. listopad 1997.; Sonda S-4; kvadrant A/2; dubina 0,35 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela # 5,9 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda - 11,3 cm; Ø vrata - 10,0 cm. **Boja:** ciglasta izvana i iznutra te sivo-crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenske. **Ukras:** na ramenu posude smještena je trostruka i četverostruka češljasta valovnica. **Obod:** izvijen prema van i zaobljen prema gore u jednom dijelu i blago naglašenom donjom usnom. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 4).

5. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim vratom i ramenom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, listopad 1997.; Sonda S-4; kvadrant A/3; dubina # 0,30-0,40 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela # 4,3 cm; širina sačuvanog dijela # 5,2 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana i iznutra te sivocrna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koje su vidljive na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenske. **Ukras:** na ramenu posude smještena je trostruka nepravilna češljasta valovnica. Ispod nje se nalazi još jedna češljasta valovnica, nejednakih valova. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 5).

6. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, listopad 1997. g.; Sonda S-4; dubina 0,10-0,40 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela # 3,5 cm; širina sačuvanog dijela # 4,1 cm. **Boja:** ciglasta izvana, tamnosmeđa iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što

je vidljivo također na obje stijenke. **Ukras:** na unutarnjoj strani oboda posude nalazi se trostruka i četverostruka češljasta valovnica. **Obod:** blago izvijen prema van i zaobljen prema gore ujednom dijelu. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 6).

7. *Ulomak trbuha posude.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, listopad 1997.; Sonda S-4; dubina 0,30-0,60 m; istočni objekt; ognjište. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela # 4,2 cm; širina sačuvanog dijela # 4,0 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana i iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenke. **Ukras:** jednostruka blaga valovnica iznad koje je smještena trostruka češljasta valovnica. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 7).

8. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, 27. listopad 1997.; Sonda S-4; kvadrant A/2; dubina 0,35 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela 3,2 cm; širina sačuvanog dijela 4,3 cm. **Boja:** ciglasta izvana, tamnosmeđa iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu, što je vidljivo također na obje stijenke. **Ukras:** na unutarnjoj strani oboda posude nalazi se trostruka i četverostruka češljasta valovnica. **Obod:** blago izvijen prema van i zaobljen prema gore ujednom dijelu. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 8).

9. *Rekonstruirana posuda kojoj nedostaje dno.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, 27. listopad 1997.; Sonda S-4; kvadrant AI-A/2; dubina 0,300,35 m; zapadni objekt. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela 17,0 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda - 25,6 cm; Ø vrata - 22,4 cm; Ø trbuha - 31,0 cm. **Boja:** ciglasta izvana, oker-siva iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i manjih granula šljunka, koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu što je vidljivo na vanjskoj stijenci dok je unutarnja neravna. **Ukras:** na ramenu posude nalaze se dvije ili tri urezane horizontalne linije. Po trbuhu su smještene dvostruke i trostruke češljaste valovnice u razmacima oko 3,5-4,0 cm. **Obod:** izvijen prema van i raščlanjen u dva dijela s naglašenom donjom usnom. Nalaz pohranjen u MGKc (Tab. II, 9).

10. *Ulomak trbuha posude.* Probna i zaštitna arheološka iskopavanja, listopad 1997.; Sonda S-4; dubina 0,30-0,60 m; istočni objekt, ognjište. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela 13,2 cm; širina sačuvanog dijela 7,2 cm. **Boja:** ciglasto-tamnosedma izvana, tamnosmeda iznutra te sivo-smeda u presjeku. **Faktura:** ima primjese pijeska i većih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu što je vidljivo na vanjskoj stijenci dok je unutarnja vertikalno zaglačana. **Ukras:** po trbuhu posude nalaze se jednostruke nepravilne valovnice. Nalaz pohranjen u MGKc (Sl. 1,2).

Za ovakvu keramiku postoji vrlo mnogo analogija na širokom prostoru sjeverne Hrvatske te izvan granica današnje Hrvatske. Takva se keramika ističe grubom fakturom s dosta primjese pijeska i šljunka, rađena je na sporo (Sl. 1 i 2) ili brzo rotirajućem lončarskom kolu, s jednostavnim završetkom oboda (T. I,18,10-12) i s ukrasom češljastih višerednih valovnica na ramenu (T.I,9,13), trbuhu (T.II,9) ili na vanjskoj (T.I,5,7,8) i unutarnjoj strani oboda posude (T. II,6,6a,8) te sa snopovima horizontalnih linija (T. II,1). Oblikom oboda jedino se razlikuje

Slika 1.
 Detalj ognjišta nakon čišćenja s rupom od kolca okrenutom prema istoku,
 sonda S-4, istočni objekt (Snimila: Tajana Sekelj Ivančan)

gotovo u cijelosti sačuvana posuda iz zapadnog objekta kojoj je rub blago raščlanjen (T. II,9).

U okolici Koprivnice slična keramička građa pronađena je prilikom probnih i zaštitnih arheoloških iskopavanja provedenih tijekom 1984. i 1985. na lokalitetu Cerine III, kada je istraženo ognjište s nalazima iz vremena prijelaza 8. na 9. stoljeće do kraja 10. stoljeća (Marković 1986:154-156, T.1,1-6); Cerine VI, Klisa s

tragovima sedam jama i ognjišta poredanih u polukrug (Marković 1993/1994:114); Delovi - Grede I, II i V, Poljane i Keljače gdje su pronađena tri objekta s nalazima koji ih datiraju u 9. do 11. stoljeće i Jedanaest objekata iz vremena 12. do 14. stoljeća (Marković 1984:301,302, T 9,2-6; T.10,1,2). U okolici Koprivničkih Brega na položaju Seče pronađena je nabijena podnica s nalazima koji ju datiraju u 9. i 10. stoljeće (1982:241, T.3,6-12), a u okolici Virja na položaju Mačkovića pronađeni su fragmenti keramike iz vremena 12. i 13. stoljeća (Marković 1982a:11, T. 1, 6-7). Tijekom rekognosciranja terena oko Torčeca ustanovljeno je još nekoliko položaja s keramičkim ulomcima iz vremena ranog srednjeg vijeka, od kojih valja istaći položaje Ledine i Prečno pole I te Rudičevo 9 (Karta 1) (SEKELJ IVANČAN I ZVIJERAC 1997:65-69)⁶. U Podravini, na potezu od Ludbrega do Đurđevca poznate su još neke lokacije koje se prema sadašnjem stanju istraživanja mogu opredijeliti u raspone vremena između 9. i 13. stoljeća (Marković 1986: 156, fus. 43).

Na širem području sjeverne Hrvatske ovakvi su nalazi veoma rijetki. Zaštitna arheološka iskopavanja provedena su tijekom 1989. g. jedino na lokalitetu Gornja Vrba, Vrbsko polje - Bukovlje kraj Slavonskog Broda (MINICHREITER 1991:179-183, sl.3). Lokalitet je smješten na blago povišenom brežuljku (gredi), izduženom pravcem istok-zapad u dužini od 200 m i širini od 100 m. U tijeku radova istražen je manji dio naselja - nadzemni stambeni objekt s drvenom podnicom i zidovima od isprepletenog granja oblijepjenog blatom. Keramički nalazi pronađeni prilikom istraživanja, okvirno su datirani u 10. do 14. stoljeće, a analogni su našim primjerima (T. II,1-5).

Analiza odabranih keramičkih ulomaka s lokaliteta Vratnec 2 pokazuje njihovu sličnost s naseobinskim nalazima slučajno pronađenima ili otkupljenima s četiri položaja u Vukovaru: Desna Bara - vinograd. Stjepana Ružičke, Dunavski bajer, Šamac - Zimanićev vrt i vinograd Jose Rukavine, datirana u vrijeme između 10. i 12. stoljeća (DEMO 1996: 93-96). Ulomci

keramike pronađen na Dunavskom bajeru datirani u 10. i 11. stoljeće, identični su fragmentima s Vratneca ukrašenim češljastim valovnicama na ramenima posuda (T. II, 2,4,5,) ili s unutarnje strane ruba posude (T II, 6, 6a, 8).

Površinski nalazi prikupljeni tijekom 1992.g. s lokaliteta Nuštar - Sajmište, također ukazuju na ranija razdoblja srednjeg vijeka, tj. na 9. i 10. stoljeće (TOMIČIĆ 1996: sl.15), pri

čemu valja istaći sličnost ulomaka s češljastim ukrasom na unutarnjoj strani ruba posude s primjerima pronađenim na Vratnecu (T-II, 6, 6a i 8).

Analogne primjere susrećemo i izvan granica današnje Hrvatske. Ukrasi valovnice, uboda tupim predmetima u nizu ili točkasti ukras na vanjskoj strani ruba posude (KOURIL 1994:131, T 70:1-9), odnosno ukras češljaste valovnice na unutarnjoj strani ruba posude (GRUPA AUTORA 1994:65, T 1,8, i dr.) često su primjenjivani u slavenskom svijetu. Ukrasi višerednih češljastih valovnica na ramenu i trbuhu posuda s jednostavno odsječenim rubom (KOURIL 1994:116, T. 53: 1,3; 125, T.64:6,7; 128, T. 67:1-4;130, T.69:4,5, i dr.; GRUPA AUTORA 1994: 65, T.1:9-14; 73, T. 4:2-16; 74, T. 5:1-13; 76,78 T. 6-7, 81, T. 9; i dr.) također su učestala pojava tijekom 9. do 10./11. stoljeća.

Veća posuda iz zapadnog objekta sonde S-4 (T. II,9), po obliku i osnovnim karakteristikama, unutar kojih se ističe blago raščlanjen obod, prema analogijama može se datirati u nešto mlade vijeme od prijelaza 10./11. do 12./13. stoljeća I (DEMO 1996:93, sl.59; TAKACH 1996:Abb.14; GRUPA AUTORA 1994:281-282, Abb. 15-16 i dr.).

Početna arheološka iskopavanja provedena 1999.g. na lokalitetu Vratnec 2, smještenom sjeverno od Koprivnice, dala su vrlo zanimljive rezultate. Prikupljeni srednjovjekovni nalazi, zajedno sa sačuvanim ognjištem i izgoranim tragovima nadzemnih objekata ukazuju na naseobinske karakteristike lokaliteta. Na žalost, zbog kratkoće vremena u kojem su se provodila probna arheološka istraživanja i kompleksnosti samog nalazišta, nisu bile definirane granice uočenih objekata, tako da nam do daljnega ostaje nepoznanica kakvog su oblika bile djelomično istražene kuće. Ipak, uz zamušenu problematiku pretpovijesnih razdoblja, za sada možemo pretpostaviti da je položaj na Vratnecu u vremenu ranih srednjovjekovnih razdoblja bio nastanjen ruralnim poljoprivrednim stanovništvom koje je predstavljalo manju seosku zajednicu.

Slika 2.

Detalj očišćenog dijela srednjovjekovnog kulturnog sloja s ulomcima keramike iz sonde S-4, zapadni objekt (Snimio: Ivan Zvijerac)

U široj okolici Koprivnice poznato je više srednjovjekovnih lokaliteta, vjerojatno povezanih tijekom ranog srednjovjekovlja s lokalitetom Vratnec 2 (REGISTAR 1990,107-137, općina Koprivnica), od kojih su neki i arheološki istraživani (REGISTAR 1997: 154, 155,1ok. br. 506). Nalazišta u okolici Torčeca koja se pripisuju kasnom srednjem vijeku navode na zaključak da je spomenuto područje bilo intenzivno naseljeno i tijekom narednih stoljeća te je opravdano pretpostaviti kontinuitet života do današnjih dana (SEKELJ NANČAN I ZVIJERAC 1997:67; REGISTAR 1997:199-201, lok. br.733,735,737,740,744).

Nadamo se da će probna i zaštitna iskopavanja ubuduće prerasti u obimnija sustavna arheološka istraživanja ovog lokaliteta kao i ostalih nalazišta koja se pripisuju ranom starohrvatskom srednjem vijeku, zanemarivanih tijekom višegodišnjih iskopavanja u kontinentalnoj Hrvatskoj, kako bi se dobili odgovori na ovdje naznačena bitna pitanja.

Bilješke:

1. Crteže na Tab. I nacrtao je akademski slikar Vladimir Glogović, a one na Tab. II akademski slikar Miljenko Gregl, te im se za to ovom prilikom zahvaljujem.
2. Najsrdačnije zahvaljujem dr. Z. Markoviću, kustosu i gosp. Z. Hitrecu, ravnatelju Muzeja grada Koprivnice, na ustupanju srednjovjekovne arheološke građe za znanstvenu obradu i objavu
3. Opširniji prikaz prapovijesnih nalaza i rezultata probnih arheoloških iskopavanja, pronađenih pretežito u sondama 1 i 3, objavljuje ovdje Z. Marković
4. Zahvaljujem gosp. Ivanu Zvijercu i gosp. Miralemu-Miri Alečkoviću na ustupanju crteža napravljenih tijekom istraživanja
5. Zbog kratkoće vremena i karaktera istraživanja pretpovijesna jama zaštićena je te će je biti moguće definirati tijekom budućih istraživanja
6. Zahvaljujem gosp. Ivanu Zvijercu na strpljivom upoznavanju sa spomenutim područjem i upornosti u obilaženju spomenutih lokacija te prikupljanju površinskih nalaza i njihovu pohranjivanju.

Literatura:

1. DEMO, Ž., 1996., Arheološko srednjovjekovlje Vukovara. Naseobinski nalazi i nalazišta 9-15 stoljeća , U: Katalogu Vukovar - Lijeva bara, Zagreb.
2. KOURIL, P., 1994., Slovanske osdlen Českho Slezska, Brno.
3. MARKOVIĆ, Z., 1982., Rezultati istraživanja prethistorijskih lokaliteta oko Koprivnice 1981.godine *PodrZbor* 82, 239-264.
4. MARKOVIĆ, Z., 1982., Nekoliko arheoloških bilježaka iz sjeverozapadne Hrvatske *MuzVjes* 5 11-15, Varaždin.
5. MARKOVIĆ, Z., 1984., Prilog poznavanju kontinuiteta naseljavanja terena oko Delova, *PodrZbor* 84, 295-319.
6. MARKOVIĆ, Z., 1986., Početna istraživanja lokaliteta Cerine III , *PodrZbor* 86, 152-160.
7. MARKOVIĆ, Z., 1993/1994., Koprivnica i najbliža okolica od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka, *PodrZbor* 19/20, 107-127.
8. MARKOVIĆ, Z., 1994., Nekoliko neobjavljenih arheoloških nalaza iz Torčeca i šljunčara , *MuzVjes* 17, 37-41.
9. MARKOVIĆ, Z., 1996., Osvrt na nekoliko novopronađenih nalazišta iz koprivničke Podravine *MuzVjes* 18/19, 19-25.
10. MARKOVIĆ, Z., 1997., Osvrt na neke pretpovijesne i srednjovjekovne nalaze u Podravini *PodrZbor* 23, 33-52.
11. MARKOVIĆ, Z., 1997a., Nekoliko prinova u zbirkama Muzeja grada Koprivnice tijekom 1997. godine; *SciPodr* IX/13, 16-18.

12. MARKOVIĆ, Z., 1998., Početna istraživanja pretpovijesnog i srednjovjekovnog nalazišta Vratnec 2 kraj Koprivnice, *Obavijesti HAD* XXX/1 51-54.
13. MINICHREITER, K., 1991., Arheološka istraživanja na dijelu auto-ceste Slavonski Brod - Lipovac, *GodišnjakZSKH* 17; 179-192.
14. GRUPA AUTORA, 1994., Kolloquium Mikulčice: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert*, Brno.
15. REGISTAR, 1990., *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske*, prvo izdanje, Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Sekcija arheologa i preparatora, Varaždin.
16. REGISTAR, 1997., *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske*, drugo dopunjeno izdanje, Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Sekcija arheologa i preparatora, Bjelovar.
17. SEKELJ IVANČAN, T. i ZVIJERAC, I., 1997., Nekoliko srednjovjekovnih položaja u okolini Torčeca - Koprivničko-križevačka županija, *ObavijestiHAD* XXIX/2 65-69.
18. TAKACH, M., 1996., Formschatz und Chronologie der Tongefasse des 10.-14. Jahrhunderts der leinen Tiefebene, *ActaArchHung* tom. XLVIII, fas.1-3 135-195.
19. TOMIČIĆ, Ž., 1996., Monasterium - Monuštar - Nuštar - korijeni prošlosti; U: *Zbornik Nuštar* 19-53, Zagreb.

Kratice institucija korištene u radu:

MGKc - Muzej grada Koprivnice.

Kratice časopisa korištene u radu:

ActaArchHung - Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae; Budapest.

GodišnjakZSKH - Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, Zagreb.

Muzjves - Muzejski vjesnik, Glasilo muzeja SZ Hrvatske, svi muzeji SZ Hrvatske.

ObavijestiHAD - Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb.

PodrZbor - Podravski zbornik, Koprivnica.

SciPodr - Scientia Podraviana, Glasilo Povijesnog društva Koprivnica.

Mag. Tajana Sekelj Ivančan

Frühmittelalterliche archäologische Befunde an der Fundstelle Vratnec 2 bei Koprivnica

Die Fundstätte Vratnec 2 befindet sich in der Ebene am rechten Ufer des Baches Vratnec, etwa 2 km nördlich vom Stadtrand Koprivnicas und 1 km westlich von Torčec. Ende Oktober 1997 wurden Versuchs- und Schutzgrabungen unter der Leitung von Dr. Z. Marković aus dem Museum der Stadt Koprivnica durchgeführt. Da ein Teil der Befunde der Oberfläche mittelalterlicher Herkunft war, nahm als Mitglied des Forschungsteams und als Aufsicht einer Phase der Ausgrabungen Mag. Tajana Sekelj Ivančan vom Institut für Archäologie der Republik Kroatien an den Ausgrabungen teil. In den archäologischen Versuchsausgrabungen an vier Fundpunkten wurden insgesamt 155 m² geöffnet. Die Fundpunkte, die im Hinblick auf das Vorkommen von Schmiere und Kohle auf der Oberfläche angesetzt wurden, waren auf den Entfernungen von 30 und mehr Metern verteilt. Die mittelalterlichen Befunde, vorwiegend in Gruppen, befanden sich in den Oberflächenschichten der Fundpunkte 1 und 3 sowie entlang des gesamten Fundpunktes 4. In der Pflugschicht des Fundpunktes 1 (Gesamtoberfläche 50 m²) konnten sehr zerbrockelte Keramikscherben mit der Ornamentik einer kammartigen Wellenlinie und mit Bündeln horizontaler Linien, mittelalterlicher Faktur, gefunden werden, während die Überreste des

Objekts nicht definiert werden konnten.

Am Fundpunkt 3 (Gesamtoberfläche 50 m²) unter der Pflugschicht, in der Tiefe von etwa 1,40 m, konnte der Abriß einer Kulturschicht dunkler, fast schwarzer Farbe mit den Überresten von Ruß beobachtet werden (Grundriß 1). Die Kulturschicht war an einigen Stellen zwischen 0,15 und 0,20 m dick und von Überresten von Ruß durchzogen. Die Grundfläche war nicht zu bemerken, und die Schicht wurde mit dem frühneolithischen Objekt vermischt. Fundpunkt 4 wurde orientiert in der Richtung Nord-Süd, geöffnet wurde eine Oberfläche von 25 m², die um 5 m² erweitert wurde. Unter der Humusschicht, und teilweise vermischt mit ihr, in einer Tiefe von 0,30 m befanden sich Anhäufungen einer ausgesprochen schwarzen Erde im östlichen und westlichen Teil des Fundpunktes, und zwar mit Keramikscherben und Stücken von Hausanwurf und Ruß. Da sich die registrierte Kulturschicht sehr flach unter der Erdoberfläche befindet, und der gesamte Fundpunkt von einem durch Bepflügen entstandenen Graben in der Richtung Ost-West beschädigt wurde, bleibt weiterhin unbekannt, ob das angenommene östliche Objekt, in dem die Feuerstätte (Abb. 3 und 4) untergebracht war, und das westliche Objekt (Abb. 5) verbunden waren, obwohl sie sich sehr nah einander befanden (Grundriß 2).

Bei den in den angenommenen Objekten sowohl in der ersten als auch in der zweiten Ausgrabungsschicht gefundenen Keramikscherben bestehen Analogien auf dem Gebiet Kroatiens sowie außerhalb der Grenzen des heutigen Kroatiens. Diese Keramik zeichnet sich durch grobe Faktur mit Zutaten aus Sand und Schotter aus, sie wurde an einer langsam (Abb. 1, Abb. 2) oder schnell rotierenden Töpferscheibe hergestellt, und zwar mit einem einfachen Rand (T. I,1-8, 10-12) und einer Ornamentik von kammartigen mehrfachen Wellenlinien an der Schulter (T. I,9,13), an der Wölbung (T. II,9) oder auf der äußeren (T. I,5,7,8) und inneren Seite des Gefäßrandes (T. II,6,6a,8) sowie mit Bündeln horizontaler Linien (T. II,1). Das im westlichen Objekt gefundene und fast vollkommen erhaltene Gefäß mit einem leicht gegliederten Rand unterscheidet sich lediglich durch die Form des Randes (T. II,9).

In der Umgebung von Koprivnica wurde ähnliche Keramik bei den 1984 und 1985 an der Fundstätte Cerine III durchgeführten Versuchs- und Schutzgrabungen gefunden, als eine Feuerstätte aus der Zeit zwischen etwa 800 und dem Ende des 10. Jahrhunderts erforscht wurde. Das gilt auch für Cerine VI und Klisa mit Spuren von sieben zu einem Halbkreis angeordneten Graben und Feuerstätten; Delovi - Grede I, II und V, Poljane, Keljače, wo drei Objekte gefunden wurden, deren Datierung zwischen dem 9. und 11. Jahrhundert fällt und elf Objekte aus der Zeit vom 12. bis zum 14. Jahrhundert. An der Fundstelle Seče in der Umgebung von Koprivnički Bregi wurde eine Grundfläche mit Befunden aus dem 9. und 10. Jahrhundert entdeckt, und an der Fundstätte Mačkovića in der Umgebung von Virje wurden Keramikfragmente aus dem 12. und 13. Jahrhundert gefunden. Alle angeführten Fundstellen wurden vom Archäologen Dr. Zorko Marković vom Museum der Stadt Koprivnica erforscht. Während der Rekonstruierung des Bodens um Torčec konnten noch einige Stellen mit den Keramikscherben aus dem frühen Mittelalter gefunden werden, von denen die Fundstellen Ledine, Prečno pole I und Rudičevo zu nennen sind (Karte 1).

Nach seiner Form und seinen Hauptmerkmalen, unter denen der leicht gegliederte Rand hervortritt, läßt sich ein größeres Gefäß aus dem westlichen Objekt des Fundpunktes 4 (T. II,9) nach entsprechenden Analogien in eine um einiges jüngere Zeit von der Wende des 10. zum 11. bis zur Wende des 12. zum 13. Jahrhundert datieren.

Zur Zeit kann es angenommen werden, daß die Fundstelle Vratnec im frühen Mittelalter von einer ruralen landwirtschaftlichen Einwohnerschaft, die eine kleinere Dorfgemeinschaft darstellte, besiedelt wurde.